

Тема. Романтизм у різних країнах

Мета. Розширити та систематизувати знання учнів про романтизм як художній напрям. Розглянути історико-соціальне тло доби романтизму у різних країнах. Навчати учнів будувати промову, коротко висловлювати свої думки. Розвивати пізнавальні інтереси та життєві концепції учнів.

Епіграфи.

1.Що таке життя без волі?!

Л.Тік, поет-романтик

2.У царині мистецтва романтизм призвів до справжньої революції, докорінно оновивши художню теорію і практику, проголосивши вищими цінностями свободу особистості й вільну від будь-яких пут творчість, поезію і правду.

Д.С.Наливайко

3.Розум може помилятися, серце ніколи.

Ж.Ж. Руссо

4.Вже світла й чиста перед нами Відкрилася святиня Краси.

До неї, як до матері устами, Ми припадем, щоб рай у ній знайти.

Ф.Гельдерлін

Хід уроку

І. Підготовка до сприйняття навчальної теми.

1.Вступне слово вчителя

Сьогодні ми продовжуємо зануриватись у світ романтизму — «чарівний світ, зітканий з туману, ілюзій». У творах романтиків зображається світ краси і мрії, в якому панують і добро, і справедливість, і довершеність, і таємниця («туман»). Це світ наших бажань і фантазій.

Виразне читання вірша Лесі Українки «Фантазія».

Фантазіє! Ти — сила чарівна

Що збудувала світ в порожньому просторі,

Вложила почуття в байдужий промінь зорі,

Збудила мертвих з вічного їх сна,

Мету вказала буйній хвилі в морі,-

До тебе обертаюсь я, сумна:

Скажи мені, фантазіє дивна,

Як допомгти в безмірнім людським горі?

Як світ новий з старого збудувати?

Як научить байдужих почувати?

Як розбудити розум, що заснув?
Як час вернуть, що марне проминув?
Як певною мету вказати розпачливим?
Фантазіє! Порадь, як жити нещасливим!

Так писала про силу фантазії українська поетеса Леся Українка. В її вірші висловлюється поетичне кредо романтиків-митців, творчість яких наприкінці XVIII — на початку XIX століття обумовила появу нового напрямку - романтизму. Романтики возвеличували силу фантазії, вільний політ уяви, вони взагалі не могли жити без волі. І справді, свобода для них була понад усе: і в житті, і в коханні, і в мистецтві. Розуміння творчості як вияву свободи людини, її почуттів, натхнення дало новий поштовх для розвитку культури. І саме це визначає значущість романтизму за будь-яких часів. З'явившись два століття тому, він надихав митців на межі XIX — XX століть, про що свідчить вірш Лесі Українки. І зараз творчість романтиків залишається актуальною, бо романтична спадщина навчає високим і шляхетним почуттям, вона кличе до піднесеного ідеалу, до осяйних вершин духу. Письменник Р.Роллан писав: «Я не буду стверджувати, що кожний із нас, звичайних смертних, зможе жити на вершинах. Однак хоча б раз у житті люди вирушають туди. Там оновлюється дихання їх легенів і швидше пульсує кров, що тече у жилах, а коли вони знову спустяться на рівнину життя, серце їх буде зміцнено для нових битв».

II. Оголошення теми, мети уроку.

Слово вчителя

Отже, сьогодні на уроці ми продовжуємо знайомитись з художнім напрямом, який на межі двох століть — XVIII та XIX — в літературі, а пізніше й інших видах мистецтва (музиці, живопису, садово-парковому мистецтві, моді) розвивається в країнах Західної Європи до середини XIX, а в США — протягом усього століття. Цей напрям має назву «романтизм». Розглянемо розвиток романтизму в різних країнах.

III. Актуалізація знань

-Вдома ви мали вивчити такі питання:

- соціально-історичне тло доби на межі XVIII та XIX століть;
- риси романтизму як художнього напрямку;
- романтизм у різних видах мистецтва.

IV. Робота над темою уроку

1. Вступне слово вчителя

Розчарування в наслідках революції та просвітницьких ідей і водночас

рішуче неприйняття буржуазного суспільства стало основною соціально-ідеологічною передумовою романтизму.

Німецький поет-романтик Ф. Гельдерлін писав:

Хай ганьба прадавня в безвість кане,

Хай добро питоме в світ гряде,

В порохняву зваляться кайдани,

А порок до пекла хай іде!

Вже світла й чиста перед нами

Відкрилася святиня Краси, -

До неї, як до матері устами,

Ми припадем, щоб рай у ній знайти.

Всі відчули: настав новий, небувалий історичний час.

Головні особистості цього жанру — фантастичність, зображення високого, ідеального кохання, лицарських подвигів, добрих і злих чарівників, казкового пейзажу».

- Особливу неприязнь у романтиків викликав сам спосіб життя буржуазії з її бездуховністю, егоїзмом, меркантильністю й вульгарністю, неприхованим цинізмом до людини, її ідеалів. Розчарування романтиків у новому буржуазному суспільстві набуло особливої загостреності, поступово переростало в настрої повної безнадії й глибокого відчаю, світову скорботу. Життя здавалося нестійким, сповненим хаосу, таємничим. Тема «страшного світу» з його сліпою владою грошей, тугою вічної одноманітності повсякденного буття наповнила всю літературу доби романтизму.

- Романтики ненавиділи обивательську самозаспокоєність, байдужість до прекрасного і високого.

«Справжнє лихо полягає у тому, що нині все застигло у вульгарній прозі життя. І більшість людей спокійно сприймають все це і навіть почуваються цілком добре, мовчки скочуючись болотом до прірви», - писав австрійський композитор Франц Шуберт.

Романтики виступали за щирі, відкриті людські стосунки, проти світу наживи, егоїзму і лицемірства.

«Світ поганий, поганий, поганий, вигукував німецький композитор і драматург Ріхард Вагнер. — І лише серце друга та спокутні сльози жінки можуть урятувати його від прокляття».

А французький письменник Шарль Нодьє писав: «Мене часом запитують, чи люблю я дітей. Звичайно, люблю, адже вони ще не стали дорослими людьми».

У своїх уявленнях про світ романтики спиралися на ідеал:
Там, крізь океану даль безкраю
Світиться зорі величний лик,
Те проміння нам крізь далеч сяє,
Просвіщує волі щасний вік.

Ф.Гельдерлін

- Романтики відкрили нове світосприйняття.

Вони наголошували на величезній ролі у житті людини творчого розуму, почуттів, уяви, фантазії. Цим вони відрізнялися від письменників-просвітників, які на чільне місце ставили здоровий глузд. Романтики утверджували духовну самотність і неповторність людини. Кожна людина - це окремий світ, який протистоїть світу зовнішньому, а законодавцем у

цьому світі має виступати краса. «Той, хто не зазнав щастя в нинішньому світі, хто не знайшов того, що шукав, нехай заглибиться у світ книжок та мистецтва чи зануриться в природу — це вічно юне втілення старовини і сучасності», - вважав німецький поет і філософ Новаліс.

- Найнестерпнішою вадою суспільства романтики вважали насильство над людиною, приниження людської гідності.

- Романтики збагатили поетику літератури тим, що зробили багато важливих художніх відкриттів. Вони відкинули традиції класицистів (які наслідували все античне) і захоплювалися оспівуванням середньовіччя та Відродження. Понад усе вони цінували не суворі канони і правила, а

вільне натхнення, порив душі, сердечність.

- Романтики повернули в літературу красу народного мистецтва — казок, пісень, легенд, переказів. Поети-романтики відкрили красу слова, що звучить, захоплюючи зорові й слухові асоціації. Вони внесли у свої поезії співучість і сердечність народної пісні, в поеми та романи мальовничість і панорамність описів, у кожний твір — музичну схильованість, щирість, мрійливість. Ніхто до романтиків не описували з такою любов'ю природу.

- Література доби романтизму виявила нового героя, який передає авторське ставлення до дійсності. Це незвичайний герой, зображений у незвичайних обставинах. Йому властиві сильні почуття, гостра реакція на світ. Він протистоїть натовпу, нехтує законами, яким підкоряються інші. Романтичний герой самостійний, розчарований, стражденний. Німецька література висуває тип героя-«ентузіаста» - людини духу, творчої особистості, яка протистоїть світу філістерів — міщан, що живуть лише матеріальними інтересами, «ентузіаста» — це митці: поети, актори, художники, музиканти. Герой Е.Т.А.Гофмана - капельмейстер Крайслер висловлює позицію автора: «Я як вищий суддя поділив весь рід людський на дві нерівні частини: одна, більша частина, складається тільки з добродіїв, але поганих або й зовсім не музикантів, інша — зі справжніх музикантів». «Справжній музикант» - це творча, духовна особистість, мрійник і дивак. «Саме він творить своє життя і прекрасне у світі, а не рухається в наїждженій іншими колії, не підіймаючи голови до неба і зірок, як безголоса зашорена худоба. Вільний від пут, які нав'язує філософська мораль, звичаї, заборони. Він живе за одвічними законами природи і природним у собі». Звідси чуттєвість і безпосередність героя-ентузіаста.

У сатиричній казці «Малюк Цахес» героєм-ентузіастом є поет Бальтазар. Йому єдиному відкрита нікчемна сутність маленької потвори, він перший постраждав від чар, дарованих Цахесу, саме йому випадає подолати їхню владу.

В англійській літературі поширеним став тип «байронічного героя». Це самотній бунтівник, демонічна особистість, часто благородний розбійник. Він розчарувався в житті, став озлоблений, жорстокий до людей, його висока й ніжна душа глибоко страждає (Чайльд Гарольд, герої «східних» поем Байрона).

- Для романтиків характерні мотиви самотності, світової скорботи, втечі від буденності, волелюбні мотиви.

У поемі Дж.Байрона «Паломництво Чайльд Гарольда» йдеться про героя, який «у цвіті літ» відчув байдужість до життя і вирушив у далеку подорож країнами Середземномор'я. До речі, тема подорожі розповсюджена у романтизмі.

- Вимога свободи творчості спричинила зміни у жанровій системі літератури. Важливим досягненням романтиків було створення сучасних жанрів літератури, таких, як роман (Вальтер Скотт, Віктор Гюго, Микола Гоголь), поема (Джорж Гордон Байрон, Генріх Гейне, Адам Міцкевич), лірична поезія (більшість авторів).

У розвитку романтичної літератури Західної Європи можна простежити три хвилі. Перша — кінець 1790-х років.

Друга хвиля романтизму — це доба наполеонівських воєн та період Реставрації (1815 — 1830).

Битва під Ватерлоо

В Англії це творчість Джорджа Гордона Байрона, Персі Біші Шеллі, Джона Кітса, Вальтера Скотта (кращі його романи «Айвенго», «Роб Рой», «Квентін Дорвард»).

Третя хвиля романтизму починається після Липневої революції у Франції та антицаристського повстання в Польщі, тобто після 1830 року.

Липнева революція у Франції

Найкращі твори в цей час пишуть: у Франції — Віктор Гюго, Жорж Санд, Александр Дюма, в Угорщині — Шандор Петефі.

Під впливом європейського романтизму розвивається література в США, яка представлена романтичними творами Фенімора Купера («Слідопит», «Шпигун», «Останній із Могікан»), Едгара Аллана По та ін.

Значний вплив європейський романтизм мав на українську (Т.Г.Шевченко, Л.Боровиковський, В.Забіла, М.Петренко).

Третя хвиля романтизму, крім літератури, широко охопила живопис, музику, садово-паркове мистецтво, моду.

3. Романтизм у садово-парковому мистецтві (заочна екскурсія парком «Софіївка»).

«Софіївка» — дендрологічний і ландшафтний парк в Умані, що на Черкащині. Йому виповнилося 211 років. Софіївський парк називається «уманським чудом» або «царициним садом».

Він постав на території 150 гектарів землі як романтичний подарунок відомого магната графа Станіслава Потоцького коханій дружині Софії.

Софія Потоцька
(1765-1822)

Граф Станіслав Потоцький (1771-1805)
з синами

Силами кріпаків за кілька років на пустирищі було створено справжнє диво: споруджено фонтани, водоспади і каскади, шлюзи, гроти, прокладені алеї, насаджено екзотичні дерева. Народні умільці робили з граніту і гіпсу прикраси для архітектурних споруд. Із Франції та Італії були привезені скульптури.

V. Систематизація матеріалу

Запис учнями до зошитів епіграфів уроку з подальшим їх коментуванням.

- Романтики возвеличували силу фантазії, вільний пліт уяви, вони взагалі не могли жити без волі. Свобода для них була понад усе – і в житті, і в коханні, і в мистецтві.
- Серце – символ людських почуттів, часто людина інтуїтивно відчуває те, чого не знає напевно. Митці-романтики звертаються до людських почуттів, а не до розуму. Культ почуттів – визначальна риса романтизму. Екзюпері писав: «Добре бачить тільки серце, найголовнішого очима не побачиш».
- Романтики зображають світ краси, ідеальний світ. Тільки тут людина може бути щасливою, як у раю.

VI. Домашнє завдання.

Підручник с.50-55, підготувати відомості про Г.Гейне.